

שלום-עליכם

דרייפֿוס אין פתרילעווקע

איך ווייס ניט, אויב די מעשה פֿון דרייפֿוסן האָט נאָך ערגעץ אָנגעמאַכט אַזאַ רעש, ווי אין פתרילעווקע.

אין פֿאַריז, זאָגט מען, האָט דאָס אויך געקאַכט, ווי אין אַ קעסל. גאַזעטן האָבן געשריבן, גענעראַלן האָבן זיך געשאָסן, און ווייסע-חברהניקעס זענען אַרומגעלאָפֿן איבער די גאַסן, ווי משוגעים, געוואָרפֿן היטלען און געאַרבעט מעשים. דער האָט געשריגן: "וויוו דרייפֿוס!" און דער האָט געשריגן: "וויוו עסטערהאַזי!" און יידן האָט מען דערווייל געשמירט, געמאַכט מיט דער בלאַטע, ווי געוויינטלעך ... נאָר אַזוי פֿיל עגמת-נפֿש מיט אַזוי פֿיל יסורים און בזיונות, ווי פתרילעווקע האָט דערפֿון געהאַט – דאָס וועט פֿאַריז ניט האָבן ביז משיח וועט קומען.

פֿון וואַנען איז מען אין פתרילעווקע געוואָר געוואָרן פֿון דרייפֿוסן – דאָס זאָלט איר ניט פֿרעגן. וואָרן למאַי ווייסט מען דאָרטן פֿון דער מלחמה, וואָס די ענגלענדער האָבן געפֿירט מיט די באַערס? פֿון וואַנען ווייסן זיי וואָס אין קיטיי טוט זיך? וואָס פֿאַר אַ מחותן איז פתרילעווקע מיט קיטיי? די גרויסע מסחרים, וואָס זיי פֿירן מיט דער וועלט? טיי באַקומען זיי פֿון וויסאַצקין פֿון מאַסקווע, און דאָס געלע זומערשטאָף, וואָס מען רופֿט דאָס "טשע-שון-טשאַ", טראָגט מען נישט אין פתרילעווקע. נישט פֿאַר זייער בייטל. דאַנקען גאָט, אַז מען קען טראָגן זומער אַ נאַקידקע כאָטש פֿון פֿאַרוסינע! אַניט, האָט מען אַ ברירה גיין אַזוי, דאָס הייסט, מחילה, אין תחתונים און פֿון אויבן אַ ציצענעם אַרבע-כנפֿות, און מע שוויצט פֿון דעסטוועגן גאַנץ געשמאַק, אַבי ס'איז נאָר אַ הייסער זומער.

בלייבט דאָך אַלץ די אייגענע קשיא: פֿון וואַנען האָט פֿאַרט פתרילעווקע אָנגעשמעקט די מעשה פֿון דרייפֿוסן?

פֿון זיידלען.

זיידל רב שעיהס איז דער איינציקער אין שטאָט וואָס שרייבט אויס דעם "צפֿירה". און אלע נייעס, וואָס טוט זיך אָפּ אויף דער וועלט, ווערט מען געוואָר פֿון אים, דאָס הייסט, ניט פֿון אים, נאָר דורך אים. ער לייענט זיי, און זיי פֿאַרטייטשן: ער דערציילט, און זיי לערנען דעם פשט: ער זאָגט וואָס סע שטייט, און זיי דרינגען אָפֿט פֿאַרקערט, וואָרן זיי פֿאַרשטיין בעסער.

***

ויהי היום, איז געקומען זיידל רב שעיהס אין בית-מדרש אַרײַן און דערציילט אַ מעשה, אַז אין פֿאַריז האָט מען געמישפט אַ ייִדישן קאַפיטאַן, איינער אַ דרייפֿוס, דערפֿאַר, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבן נייטיקע פֿאַפּירן פֿון דער מלוכה. איז דאָס אין איין אויער אַרײַן, פֿונעם אַנדערן אַרויס. איינער האָט זיך אַ זאָג געטאָן פֿאַרבייגייענדיק:

— וואָס טוט ניט אַ ייִד צוליב פרנסה?

דער אַנדערער האָט געהאַט אַ נקמה:

אַ מצווה! לאַז אַ ייִדעלע ניט קריכן אויבנאָן און זיך ניט מישן צווישן קיסרים!

שפעטער, אַז זיידל איז געקומען און האָט דערציילט אַ נייע מעשה, אַז די גאַנצע געשיכטע איז גאָר געווען אַ בילבול, אַז דער ייִדישער קאַפיטאַן, דער דרייפֿוס, וואָס מע האָט אים פֿאַרשיקט, איז גאָט די נשמה שולדיק, ס'איז גאָר אַ גאַנצע אינטריגע פֿון עטלעכע גענעראַלן, וואָס האָבן זיך עפעס צעאַמפּערט — דעמאָלט האָט זיך שוין דאָס שטעטל אַביסל פֿאַראינטערעסירט, און דרייפֿוס איז געוואָרן אַ פֿתרילעווקער. וווּ צוויי איז ער געווען אַ דריטער.

— געהערט?

— געהערט.

— פֿאַרשיקט אויף אייביק.

– "וועטשני פאסעלעניע".

– אומזיסט-אומנישט!

– א בילבול!

נאך שפעטער, אז זיידל איז געקומען און האט דערציילט אז ס'איז גאר א סברה, אז דער משפט זאל נאך א מאל געמשפט ווערן, אז עס האבן זיך געפונען גוטע מענטשן אזעלכע, וואס נעמען זיך אונטער באווייזן דער וועלט, אז ס'איז גאר געווען א טעות די גאנצע מעשה, – האט כתרילעווקע אנגעהויבן זיך וויגן גאר אויף אן אנדער אופן. ערשטנס, איז דאך דרייפוס "אונדזערער"; און, צווייטנס, ווי קומט דאס, אז דארטן אין פאריז זאל פארקומען אזא פאסקודנע מעשה? דע, עפעס זייער ניט שיין פאר די "פראנצעהויזענדיקע"! ... עס איז אוועקגעגאנגען א שפארעניש און א וועטעניש: דער האט געזאגט, אז דער משפט וועט נאך א מאל געמשפט ווערן, און דער האט געדורנגען אז ניין: אין אחר מעשה בית-דין כלום – אפגעמשפט איז פארפאלן

...

וואס ווייטער-ווייטער האט מען אויפגעהערט צו ווארטן ביז זיידל וועט זיך א מאל אויסקראצן צו קומען אין בית-מדרש אריין דערציילן נייעס פונעם קאפיטאן דרייפוס; מע האט אנגעהויבן גיין צו אים אהיים. מע האט נישט געהאט מער קיין געדולד גיין צו אים אהיים, און מע האט אנגעהויבן גיין מיט אים גלייך אויף דער פאסט אפנעמען דאס בלאט, און דארטן טאקע דאס איבערלייענען נאך א מאל און נאך א מאל, שרייען, פילדערן, שפארן זיך און רעדן אלע אין איינעם, ווי געוויינטלעך. ניט איין מאל האט זיי דער אדון דער פאסטמיסטער געגעבן אנצוהערענישן, זייער איידל אפילו, אז א פאסט איז ניט קיין שול, להבדיל:

– טוט נע זשידיוסקא שקאלא, זשידי פארחאטיע, טוט נע קאהאל שאכערמאכערי!...

זיי האבן אים אבער געהערט, ווי המן דעם גראגער: ער האט זיי געזידלט, און זיי האבן געלייענט דעם "צפירה" און גערעדט פון דרייפוס.

און נישט נאָר פֿון דרייפֿוסן אַליין האָט מען גערעדט אין
כתרילעווקע. עס איז צוגעקומען אַלע מאָל אַ פֿרישער פאַרשוינ:
פֿריער "עסטערהאַזי", נאָכדעם "פיקערט", נאָכדעם גענעראַל
"מערסי", "פעלי", "גאַנזי", און דערביי איז געזאָגט געוואָרן אַ
המצאה, אַז ביי די "פֿראַנצעהויזענדיקע", ווי באַלד אַ נאָמען פֿון אַ
גענעראַל, אַזוי מוז זיך אויסלאָזן מיט אַ "איי". האָט איינער געפֿרעגט
אַ ווידעראַנאָד:

— נו, און מיט בודעפֿערען וואָס וועסטו טון?

— הערסטו? האָט ער טאַקע געהאַט אַ מפּלה.

— כּן יאָבֿדו!

צוויי פאַרשוינען זענען געווען אין כּתרילעווקע, וואָס די גאַנצע שטאָט
האָט זיי ליב געקריגן, אויסגעגאַנגען נאָך זייערע טריט. דאָס זענען
געווען "עמיל זאָל" און "לאַמבאַרי". פֿאַר "עמיל זאָלען" וואָלט זיך
יעדער איינציקער מַפֿקיר געווען. אַ ווערטעלע אויסצורעדן — "עמיל
זאָל"! אַז עמיל זאָל וואָלט קומען, למשל, קיין כּתרילעווקע, וואָלט
די גאַנצע שטאָט אים אַרויסגעקומען אַקעגן מיט אַ ברוך-הבא, אויף
די הענט וואָלט מען אים געטראָגן.

— וואָס זאָגט איר אויף זיינע בריוולעד?

פערל! דימענטן! באַרליאַנטן!

אויך פֿון "לאַמבאַרי" האָט מען געהאַלטן אַן עולם ומלואו. דער
עולם האָט געקוועלט, נתפעל געוואָרן און געלעקט די פֿינגער פֿון
זיינע דרשות. כאָטש האָרכן האָט אים אין כּתרילעווקע קיינער נישט
געהאַרכט, נאָר מע האָט פֿאַרשטאַנען מיטן שכל, אַז ער באַדאַרפֿט
קאַנען רעדן.

איך ווייס נישט, אויב דרייפֿוסעס משפּחה אין פֿאַריז האָבן אַזוי
אַרויסגעקוקט אויף דרייפֿוסן, ער זאָל קומען פֿונעם שיינעם אינדזל,
ווי עס האָבן אַרויסגעקוקט דערויף די כּתרילעווקער יידן. מע קאָן
זאָגן, אַז זיי זענען געפֿאַרן גלייך מיט דרייפֿוסן אַזש פֿון דאָרטן אויפֿן
ים, ממש געפֿילט ווי זיי שווימען: אָט-אָט הייבט זיך אויף אַ

שטורעמווינט און צעשמיסן דעם ים אויף אַלע זייטן, די כוואַליעס פליושקען און וואַרפֿן דאָס שיף, ווי אַ שפענדל, אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ.

– רבונו של עולם! – האָבן זיי מתפלל געווען בײַ זיך אין האַרצן. – זאָלסט אים כאָטש ברענגען בשלום אַהין, ווי דער משפט באַדאַרף זײַן! זאָלסט כאָטש עפֿענען די אויגן פֿון די ריכטער און קלאָר מאַכן זייערע מוחות, זיי זאָלן געפֿינען דעם שולדיקן, און די גאַנצע וועלט זאָל אַרויסזען אונדזער גערעכטיקייט, אָמן סלה! ...

דעם טאָג, וואָס ס'איז אָנגעקומען די גוטע בשורה, אַז דרייפֿוס איז שוין דאָ, איז אין פֿתרילעווקע געווען אַ יום-טובֿ. זיי זאָלן זיך נישט שעמען, וואָלטן זיי פֿאַרשלאָסן די קלייטן.

– געהערט?

– אַ דאַנק השם יתברך!

– איך וואָלט אַ בעלן געווען זען, ווי אַזוי איז געווען דאָס ערשטע באַגעגעניש מיטן ווייב?

– און איך וואָלט אַ בעלן געווען אָנקוקן בשעת-מעשה די קינדערלעך, אַז מע האָט זיי געזאָגט: דער טאַטע איז געקומען.

ווייבער, וואָס זענען בעת-מעשה געזעסן, האָבן באַהאַלטן די פֿנימער אין די פֿאַרטעכער, פֿלומרשט געשנייצט די נעזער, מע זאָל נישט זען, אַז זיי וויינען. ווי פֿתרילעווקע איז אַן אָרעם שטעטל, וואָלט יעדער אָפּגעריסן דאָס לעצטע פֿונעם לעצטן און וואָלט זיך דורכגעפֿאָרן אַהין, אַ קוק טון כאָטש פֿון דער ווייטנס.

אַז דער משפט האָט זיך אָנגעהויבן, איז געוואָרן אַ קאָכעניש, גאָט זאָל שומר-ומציל זײַן. נישט נאָר דאָס בלאָט – זיידלען האָט מען צעריסן אויף שטיקלעך. מע האָט זיך געוואָרגן מיטן עסן, מען איז ניט געשלאָפֿן קיין נעכט. מע וואָלט שוין גערן דערלעבן מאָרגן, מאָרגן – איבערמאָרגן, און אַזוי אַלע טעג.

מיט אַ מאָל איז געוואָרן אַ מהומה אין שטאָט, אַ טומל, אַ געשריי, אַ געפֿילדער, – חושד! חושד! דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען מע האָט

געשאַסן אויף אַדוואָקאַט לאַמבאַרי. די כתרילעווקער האָבן
איינגעלייגט די וועלט.

— פֿאַר וואָס? פֿאַר ווען? אַזאַ רציחה! אומזיסט-אומנישט! ערגער ווי
אין סדום!

דער דאָזיקער שאַס האָט זיי דעם קאָפּ אַראָפּגענומען. די דאָזיקע
קויל האָט זיי געטראָפֿן גלייך אין האַרצן אַרײַן. גלייך ווי ער האָט
געשאַסן אויף כתרילעווקע.

— רבונו של עולם! — האָבן זיי מתפלל געווען בײַ זיך אין האַרצן. —
באַווייז דײַנע ווונדער, דו קאָנסט דאָך, אַז דו ווילסט, טו אַ נס,
לאַמבאַרי זאָל כאַטש בלייבן לעבן.

און גאָט ברוך-הוא האָט אַ נס געטאָן, ער איז געבליבן לעבן.

*

אַז ס'איז געקומען צום לעצטן טאָג פֿונעם משפט, האָט דאָס מיט די
כתרילעווקער געוואָרפֿן ווי אַ קדחת. זיי וואָלטן אַ בעלן געווען
אַנטשלאָפֿן ווערן אויף אַ גאַנץ מעת-לעת און אויפֿכאַפֿן זיך דעמאָלט,
ווען דרייַפֿוס וועט, אס-ירצה-השם, שוין זײַן פֿריי. נאָר, ווי אויף צו
להכעיס, האָט זיך בײַ קיינעם דאָס אויג נישט געקאָנט צומאַכן. מע
האָט זיך יענע נאַכט געקאָטשעט פֿון איין זײַט אויף דער אַנדערער,
מלחמה געהאַלטן מיט די וואַנצן און אַרויסגעקוקט, עס זאָל שוין
ווערן טאָג.

אַז ס'איז געוואָרן טאָג, איז מען אַוועק אויף דער פּאַסט. די פּאַסט
איז געווען פֿאַרשלאָסן און דער טויער אויך. ביסלעכווייז האָט זיך
דער עולם אָנגעהויבן צונויפֿקלייבן אַרום דער פּאַסט, און ס'איז
געוואָרן פֿאַרפֿלייצט די גאַס. ייִדן זענען אַרומגעגאַנגען הין און
צוריק, געגענעצט, געצויגן זיך, געדרייט די פאה און געזונגען
שטילערהייט פֿון הלל.

אַז יאָרעמע דער סטרוזש האָט געעפֿנט דאָס טויער, האָבן ייִדן אַ לאָז
געטאָן זיך אַלע מיט אַ מאָל. איז יאָרעמע געוואָרן אָנגעצונדן,
באַוויזן, אַז דאָ איז ער בעל-הבית, און האָט זיך צעלאָזט אויף זיי

און, מחילה, זיי אַרויסגעטריבן מיט בזיונות פֿון דער פּאָסט אין דרויסן אַרויס, און דאָרטן האָבן זיי געוואָרט אויף זיידלען, אַזוי לאַנג, ביז זיי האָבן זיך פֿאַרט דערוואָרט. און אַז זיידל האָט אָפּגענומען דאָס בלאַט און האָט זיי איבערגעלייענט דעם שיינעם פסק פֿון דרייפֿוסן, איז געוואָרן אַ געשריי, אַ ליאַרעם – הימל עפֿן זיך! דער געשריי איז געווען ניט אויף די גענעראַלן, וואָס האָבן געשוואָרן פֿאַלש, נישט אויף די "פֿראַנצעהויזענדיקע", וואָס האָבן זיך אַזוי ניט שוין אויסגעפֿיינט, – ניין! דער געשריי איז געווען אויף זיידלען.

– סע קאָן ניט זיין! – האָט פֿתּרילעווקע געשריגן אין איין קול. – סע קאָן ניט זיין אין דער וועלט אַזאַ משפּט! הימל און ערד האָבן געשוואָרן, אַז דער אמת מוז אַרויף, ווי בוימל אויפֿן וואַסער. וואָס וועסטו אונדז דערציילן מעשיות?

– בהמות! שרייט נעבעך זיידל מיט אַלע כוחות און שטופּט זיי דאָס בלאַט גלייך אין פנים אַריין. – נאָט זעט וואָס שטייט אין בלאַט!

– בלאַט-שמאַט! – שרייט פֿתּרילעווקע. – און אַז דו וועסט זיך שטעלן אָט דאָ מיט איין פֿוס אויפֿן הימל און מיט דער אַנדערער אויף דער ערד – וועלן מיר דיר גלייבן? ס'איז אַ זאך, וואָס עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!

אַ סימן – ווער איז געווען גערעכט? ...

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון בעריש גאָלדשטיין, לעאָנאַרד פּראָגער, נח מילער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved